

MIECZYŚLAW RÓŻAŃSKI

<https://doi.org/10.13166/mng/100043>

University of Warmia and Mazury in Olsztyn,

Poland

Faculty of Law and Administration

<https://orcid.org/0000-0003-3345-1740>

NATALIA LISCHYNSKA

Ternopil National Economic University,

Faculty of Law

FREEDOM OF RELIGION IN PLACES OF DEPRIVATION OF LIBERTY DURING THE COVID-19 PANDEMIC

WOLNOŚĆ RELIGIJNA W MIEJSCACH POZBAWIENIA WOLNOŚCI W CZASIE PANDEMII COVID-19

Abstract: The SARS-CoV-2 spreading have led to the necessity to introduce new legal solutions to minimize the risk to the public health in Poland. The legal basis was the Act of December 5, 2008 on the prevention and combat of infections diseases in humans, establishing standards for the prevention and control of all infectious diseases. The amendment to this Act (March 2020) contained the rules and procedures specific for the COVID-19 infection.

Freedom of religion in places of deprivation of liberty is defined in Art. 106 of the Misdemeanor Code. Art. 247 of the Penal Executive Code provides possibilities of temporary restrictions or prohibitions for inmates. The aim of the current papers to indicate how decisions were made to introduce restrictions or prohibitions in the performance of religious practices in places of seclusion. The ordinances of directors of several detention centers in Poland were analyzed ant interpret.

Keywords: Pandemic, COVID-19, religious practices, detention, religious freedom, prison

1. WSTĘP

Rozprzestrzeniające się na przełomie 2019 i 2020 r. zakażenia wirusem SARS-CoV-2 w większości państw na świecie doprowadziły do konieczności wprowadzenia różnego rodzaju rozwiązań prawnych, umożliwiających podjęcie działań minimalizujących zagrożenie dla zdrowia publicznego. Wirus ten może wywołać zespół niewydolności oddechowej – chorobę określaną jako COVID-19. Rozwiązania te – czasami bardzo drastyczne – powodują ograniczanie korzystania z praw człowieka, w tym także z prawa wolności religijnej. Szczególnie widoczne jest pozbawianie tego prawa w miejscach odosobnienia, gdzie wykonywana jest kara pozbawienia wolności. Podstawowym celem obostrzeń było zahamowanie szerzenia się nowego patogenu. W Polsce organy władzy wykonawczej zdecydowały się – najpierw w ramach stanu zagrożenia epidemicznego, a następnie stanu epidemii – na daleko idące ograniczenia w posłudze religijnej duszpasterzy aresztów śledczych i więzień.

W demokratycznym państwie prawa władze publiczne nawet w imię słuszných celów, do których niewątpliwie należy ochrona zdrowia, nie mogą postępować w sposób dowolny, a wszelkie ograniczenia w korzystaniu z praw człowieka muszą być wprowadzone na mocy przepisów uchwalonych zgodnie z obowiązującą konstytucją i innymi normami prawa międzynarodowego obowiązującymi w danym kraju. Celem niniejszego artykułu jest ocena zgodności z prawem polskim wprowadzonych w Polsce ograniczeń w korzystaniu z wolności religii w miejscach pozbawienia wolności. Analizie zostaną poddane restrykcje obowiązujące od 12 marca 2020 r.

2. PRAWNE PODSTAWY WOLNOŚCI RELIGIJNEJ

Organy władzy wykonawczej w Polsce podjęły działania mające na celu zwalczanie pandemii koronawirusa SARS-CoV-2 w trybie Ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi¹, która wprowadziła podstawowe normy prawne dotyczące zapobiegania i zwalczania chorób zakaźnych. W tym akcie normatywnym przewidziane były: stan zagrożenia epidemicznego i stan epidemii. Pierwszy wprowadzał nową sytuację prawną na danym obszarze w związku z ryzykiem wystąpienia epidemii, w celu podjęcia określonych w ustawie działań zapobiegawczych (art. 2 pkt 23). Natomiast stan epidemii określa sytuację prawną wprowadzoną na danym obszarze w związku z wystąpieniem epidemii, w celu podjęcia określonych w ustawie działań przeciwepidemicznych i zapobiegawczych dla zminimalizowania skutków epidemii (art. 2 pkt 22). W przypadku gdy zagrożenie epidemiczne lub epidemia występują na obszarze więcej niż jednego województwa, stan zagrożenia epidemicznego lub stan epidemii ogłasza i odwołuje w drodze rozporządzenia właściwy minister ds. zdrowia w porozumieniu z ministrem właściwym ds. administracji publicznej na wniosek Głównego Inspektora Sanitarnego (art. 46, ust. 2). Na podstawie tej ustawy 13 marca 2020 r. minister zdrowia wydał rozporządzenie w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego², a w tydzień później, 20 marca 2020 r., rozporządzenie w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii³.

¹ Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (Dz.U. z 2019 r., poz. 1239 i 1495 oraz z 2020 r., poz. 284 i 322).

² Dz.U. z 2020 r. poz. 433 ze zm.

³ Dz.U. z 2020 r. poz. 491.

Ograniczenie korzystania z wolności i praw człowieka, które są zagwarantowane w Konstytucji, wyznacza art. 31 ust. 1⁴ tego aktu prawnego. Przepis ten mówi, że ograniczenia w zakresie korzystania z wolności i praw konstytucyjnych mogą być wprowadzone wyłącznie ustawą i tylko wtedy, gdy są konieczne dla bezpieczeństwa i porządku publicznego bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej albo wolności i praw innych osób. Jednocześnie ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Ustrojodawca w sposób precyzyjny zaznaczył, że restrykcje mogą być wprowadzone tylko w drodze ustawy, co jednoznacznie wyklucza możliwość regulowania tej materii aktem o charakterze pozaustawowym, np. w rozporządzeniu⁵. Dokonując analizy ograniczenia możliwości korzystania z wolności i praw, należy podkreślić, że zostały one wymienione i skatalogowane w sposób zamknięty, co oznacza, że każde ograniczenie musi być związane z realizacją przynajmniej jednej z wymienionych w art. 31 ust. 1 Konstytucji przesłanek, takich jak bezpieczeństwo, porządek publiczny, ochrona zdrowia itd. Wypływa stąd wniosek, że samo przekonanie władzy ustawodawczej o konieczności wprowadzenia restrykcji nie jest wystarczające dla legalności aktu, nawet gdyby miało służyć zapewnieniu ochrony zdrowia, bowiem każde ograniczenie dotyczące praw podstawowych musi być konieczne w demokratycznym państwie prawa.

Na podstawie przepisów ustawy zasadniczej Trybunał Konstytucyjny konsekwentnie uzależnia dopuszczalność prowadzenia ograniczeń konstytucyjnych praw i wolności od pozytywnej odpowiedzi na następujące pytania:

---

⁴ Ustawa z dnia 7 maja 2009 r. o zmianie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U z 2009 r. Nr 114, poz. 946).

⁵ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 25 lipca 2006 r., P 24/05, OTK ZU 7A/2006, poz. 87, pkt III.2.

- 1) Czy wprowadzona regulacja ustawodawcza jest w stanie doprowadzić do zamierzonych przez nią skutków?
- 2) Czy regulacja ta jest niezbędna dla ochrony interesu publicznego (wspomniane wyżej przesłanki materialne), z którym jest powiązana?
- 3) Czy efekty wprowadzanej regulacji pozostają w proporcji do ciężarów nakładanych przez nią na obywatela⁶?

Jednocześnie ustrojodawca sformułował szczególne regulacje, które dotyczą pewnych praw i wolności. Zaliczyć można do nich prawo wolności religijnej, zawarte w art. 53 ust. 5 Konstytucji, który stanowi, że wolność uzewnętrzniania religii może być ograniczona jedynie w drodze ustawy i tylko wtedy, gdy jest to konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób. Istotną różnicą między kryteriami ograniczenia w korzystaniu z wolności i praw sformułowanymi w art. 31 ust. 3 i art. 53 ust. 5 Konstytucji jest katalog przesłanek, które są podstawą tych ograniczeń. Zróżnicowanie przesłanek przez ustrojodawcę wskazuje, że wolność uzewnętrzniania religii ma charakter fundamentalnego prawa człowieka, któremu zgodnie ze standardami międzynarodowymi ustrojodawca polski przyznał wyjątkowy status⁷.

Na znaczenie tej wolności zwrócił uwagę także Trybunał Konstytucyjny, który wskazał, że wolności wymienione w art. 53 ust. 1 Konstytucji zajmują szczególne miejsce wśród praw i wolności

---

⁶ Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z 26 kwietnia 1995 r., K 11/94, OTK ZU 1995, poz. 12, pkt III.2; cytowany m.in. w wyrokach Trybunału Konstytucyjnego z: 28 czerwca 2017 r., P 63/14, OTK ZU A/2017, poz. 55, pkt III.5.2; 17 stycznia 2019 r., K 1/18, OTK ZU A/2019, poz. 6, pkt III.2.4.1.3; 26 czerwca 2019 r., K 16/17, OTK ZU A/2019, poz. 49, pkt III.3.2.

⁷ OLSZÓWKA, M.: *Objaśnienia do art. 25 Konstytucji RP*. W: Safjan, M., Bosek, L. (red.), *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, Warszawa, 2016, s. 77–78.

człowieka⁸. Wolność religii jest prawem podstawowym człowieka i jednocześnie źródłem wielu innych praw i wolności. Jak to określa Jarosław Szymanek, jest swoistym „prawem praw”. Wynika to z przyjętej w Konstytucji personalistycznej koncepcji praw i wolności, której świadectwem jest szereg jej przepisów⁹. Istotne znaczenie dla ochrony wolności religii ma także art. 25 ust. 3 Konstytucji, który zapewnia autonomię związkom religijnym oraz wzajemną niezależność w „swoim zakresie”. Obejmuje ona m.in. określanie sposobów praktykowania i oddawania kultu religijnego oraz obowiązujące wiernych zasady moralne i religijne, które co do swojej istoty znajdują się poza kompetencjami państwa¹⁰. Trybunał Konstytucyjny wskazał, że wolność religii jest nie tylko wolnością o charakterze osobistym, lecz także zasadą ustrojową¹¹. W świetle tych przesłanek należy uznać, że wolność sumienia i religii stanowi jedną z zasad ustrojowych Rzeczypospolitej Polskiej i jakiegokolwiek jej ograniczenia powinny być poddawane bardzo surowej ocenie, z uwzględnieniem tego, że mogą godzić w fundamenty porządku prawnego.

Potwierdzeniem podstawowego charakteru wolności religii w ustroju świadczą przepisy dotyczące trwania stanów nadzwyczajnych. Zgodnie z art. 233 Konstytucji w czasie trwania stanu nadzwyczajnego – wojennego, wyjątkowego, klęski żywiołowej – nie jest dopuszczalne ograniczenie wolności religii na zasadach innych niż ogólne, tj. z poszanowaniem art. 31 ust. 3 i art. 53 ust. 5

---

⁸ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 7 października 2015 r., K 12/14, pkt III.4.1.1.

⁹ SZYMANEK, J.: Wolność sumienia i wyznania w Konstytucji RP, Przegląd Sejmowy, 2006, nr 2, s. 41–42.

¹⁰ OLSZÓWKA, M.: Objasnienia do art. 25 Konstytucji RP. W: Safjan, M., Bosek, L. (red.), Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86, Warszawa: C.H. Beck, 2016, s. 77–82.

¹¹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 10 grudnia 2014 r., K 52/13, pkt III.5.2.

Konstytucji. Normy te zachowano w dotychczasowym ustawodawstwie. W Ustawie z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej nie przewidziano żadnych dodatkowych obostrzeń w korzystaniu z wolności religii¹². Również w pozostałych stanach – wyjątkowym i wojennym – dopuszczalność restrykcji w zakresie prawa wolności religijnej jest daleko mniejsza niż w przypadku pozostałych wolności oraz praw i w zasadzie jest możliwa tylko w formie ograniczenia uroczystości religijnych odbywających się poza budynkiem świątyni (np. procesji Bożego Ciała)¹³. Rozwiązania te potwierdzają, że wolą ustrojodawcy było uznanie wolności religii za jedną z tych zasad konstytucyjnych, której ograniczenia są dopuszczalne jedynie w szczególnych przypadkach.

3. WOLNOŚĆ RELIGIJNA W MIEJSCACH POZBAWIENIA WOLNOŚCI

Praktyki religijne więźniów są sposobem zaspokojenia indywidualnych potrzeb człowieka, a także jego dążenia do akceptacji, zrozumienia i przebaczenia. W literaturze przedmiotu podkreśla się, że stanowią one bardzo ważny element oddziaływań wychowawczych prowadzonych wobec osadzonych¹⁴. Dlatego należy podkreślać wkład w resocjalizację więźniów duszpasterstwa więziennego, które realizuje zasadę wolności sumienia. Kapelani

---

¹² Artykuł 20–26 Ustawy z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz.U. z 2017 r. poz. 1897).

¹³ Artykuł 16 ust. 2 Ustawy z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym (Dz.U. z 2017 r. poz. 1928); art. 22 ust. 2 Ustawy z dnia 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2017 r. poz. 1932).

¹⁴ MELER, S.: Prawo więźniów do wolności religijnej. W: Przegląd Więziennictwa Polskiego, 2003, nr 38–39, s. 60.

więzienni, sprawując opiekę duszpasterską nad osobami, które odbywają karę pozbawienia wolności, pomagają im w „odnajdowaniu siebie”, „odnajdowaniu moralności” i „uczeniu potrzeby za-
dośćuczynienia ofiarom lub ich najbliższych i społeczeństwu”¹⁵. Wykonują zadania duszpasterskie wychowawcze i terapeutyczne¹⁶.

Ustawodawca w art. 104 k.k.w.¹⁷, wskazującym na prawa przysługujące skazanemu podczas przebywania w zakładzie karnym, określa, aby wykonywanie tych praw nie naruszało praw innych osób oraz nie zakłócało ustalonego w zakładzie karnym porządku. W sposób szczególny do zagadnień religijnych odnosi się art. 106 k.k.w., który określa w § 1, że skazanemu przysługuje prawo do wykonywania praktyk religijnych i korzystania z usług religijnych, bezpośredniego uczestniczenia w nabożeństwach odprawianych w zakładzie karnym w dni świąteczne i słuchania nabożeństw transmitowanych przez środki masowego przekazu, a także do posiadania niezbędnych w tym celu książek, pism i przedmiotów. W § 2 wskazuje, że więzień ma prawo do uczestniczenia w prowadzonym w zakładzie karnym nauczaniu religii, udziału w działalności charytatywnej i społecznej Kościoła lub związku z wyznaniowego oraz do spotkań indywidualnych z duchownym Kościoła

---

¹⁵ NIKOŁAJEW, J.: Wolność sumienia i religii skazanych i tymczasowo aresztowanych, Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski, 2012, s. 186–187; KOMADOWSKA, A.: Prawo skazanego do korzystania z wolności religijnej a zasada humanitaryzmu. W: Nikołajew, J., Walczuk, K. (red.), Wolność sumienia i religii osób pozbawionych wolności. Aspekty prawne i praktyczne, Warszawa/Siedlce: Wydawnictwo Diecezji Siedleckiej Unitas, 2016, s. 121–122.

¹⁶ RÓŻAŃSKI, M.: Kapelan więzienny. Prawne podstawy duszpasterzowania. W: Nikołajew, J., Walczuk, K. (red.), Wolność sumienia i religii osób pozbawionych wolności. Aspekty prawne i praktyczne, Warszawa/Siedlce: Wydawnictwo Diecezji Siedleckiej Unitas, 2016, s. 237.

¹⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 523, 568) (k.k.w.).

lub innego związku wyznaniowego, do którego należy. Duchowni ci mogą odwiedzać skazanych w pomieszczeniach, w których ci przebywają. Ostatni paragraf tego artykułu (§ 3) wskazuje, że korzystanie z wolności religijnej nie może naruszać zasad tolerancji ani zakłócać ustalonego porządku w zakładzie karnym.

W myśl zapisów tego artykułu należy wyróżnić prawo skazanego do:

- a) wykonywania praktyk religijnych w warunkach zakładu karnego,
- b) korzystania z posług religijnych,
- c) bezpośredniego uczestniczenia w nabożeństwach odprawianych w zakładzie karnym w dni świąteczne,
- d) słuchania nabożeństw transmitowanych przez środki masowego przekazu,
- e) posiadania w tym celu książek, pism i przedmiotów,
- f) uczestniczenia w prowadzonym w zakładzie karnym nauczaniu religii,
- g) brania udziału w działalności charytatywnej i społecznej Kościoła lub innego związku wyznaniowego,
- h) spotkań indywidualnych z duchownym Kościoła lub innego związku wyznaniowego, do którego należy odbywający karę,
- i) przyjmowania duchownych Kościoła lub innego związku wyznaniowego w pomieszczeniach, w których przebywa więźniów.

Grażyna B. Szczygieł wskazuje, iż kwestia praktyk religijnych więźniów powinna być rozpatrywana trojako:

1. Z punktu widzenia dogmatów i nauki danej religii oraz zadań, jakie wspólnota religijna jest zobowiązana i gotowa podjąć na rzecz tak specyficznej kategorii wiernych jak przestępcy

- pospolici. W tej perspektywie „duszpasterstwo więzienne powinno być postrzegane jako jeden z obowiązków Kościoła”.
2. Przez pryzmat człowieka – jego potrzeb, praw i wolności. Mimo skazania za zbrodnię sprawca pozostaje bowiem człowiekiem ze wszelkimi tego konsekwencjami. Więzień w żadnym razie nie może być pozbawiony prawa do wyznawania, a co ważniejsze – do kultywowania swojej religii.
  3. Uwzględniając racjonalność systemu więziennego, rozumianą jako obowiązek pogodzenia interesów skazanego z interesem społeczeństwa, co wyrażają dyrektywy w zakresie wymiaru kary i celów jej wykonania¹⁸.

4. PRAWNE PODSTAWY OGRANICZENIA WOLNOŚCI RELIGIJNEJ W MIEJSCACH POZBAWIENIA WOLNOŚCI W CZASIE PANDEMII KORONAWIRUSA SARS-COV-2

Wydawane przez dyrektorów więzień i aresztów zarządzenia ograniczające kontakt osadzonych ze światem zewnętrznym opierały się na art. 247 k.k.w., który wskazuje na możliwość wprowadzenia tymczasowych ograniczeń lub zakazów wobec osadzonych. W § 1 artykułu, który jest normą o charakterze wyjątkowym, określone zostały trzy podstawy wprowadzenia czasowych ograniczeń lub zakazów: ze względów sanitarnych, zdrowotnych oraz poważnego zagrożenia bezpieczeństwa.

Ograniczenia lub zakazy mogą polegać na wstrzymaniu lub ograniczeniu: zatrudnienia osadzonych, kontaktów między osa-

---

¹⁸ SZCZYGIEŁ, D.G.: Kształtowanie się prawa skazanych do korzystania z wolności religijnej. W: Rzepliński, A., Rzeplińska, I., Nielączna, M., Wiktorowska P. (red.), *Pozbawienie wolności – funkcje i koszty*. Księga Jubileuszowa profesora Teodora Szymanowskiego, Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2013, s. 650–656.

dzonymi, udzielania widzeń i spacerów, przeprowadzania zajęć o charakterze zbiorowym, odprawiania nabożeństw i udzielania usług religijnych, dokonywania zakupów, otrzymywania paczek, korzystania z samoinkasujących aparatów telefonicznych, a także na nakazaniu zamknięcia cel lub innych pomieszczeń, w których przebywają lub pracują osadzeni, zabronieniu posiadania w celi niektórych przedmiotów¹⁹. Wymienione ograniczenia i zakazy stanowią katalog zamknięty.

Zastosowanie tych ograniczeń znajduje uzasadnienie jedynie wtedy, gdy za pomocą innych dostępnych środków określonych w k.k.w. regulaminach organizacyjno-porządkowych, Ustawie o Służbie Więziennej i wydanych na jej podstawie aktach wykonawczych nie można zapobiec lub uniknąć sytuacji wymienionych w art. 247 § 1.

Dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego podejmuje decyzję o wprowadzeniu ograniczeń lub zakazów w formie zarządzenia, w którym powinien wskazać podstawę ograniczeń lub zakazów, np. podać, czy chodzi o zagrożenie bezpieczeństwa samego zakładu karnego, czy też osób w nim osadzonych, ponadto decyzja powinna określać precyzyjnie zakres wprowadzonych ograniczeń.

Paragraf 2 art. 247 określa procedurę powiadamiania sędziego penitencjarnego na wypadek wprowadzenia ograniczeń i zakazów na okres do 7 dni. Przepis ten stanowi, że powinno to nastąpić bezzwłocznie. Kompetencje sędziego penitencjarnego są tu jednak ograniczone, nie może on bowiem uchylić tej decyzji w trybie art. 34 § 1 k.k.w., nawet gdy uznaje, iż jest ona sprzeczna z prawem. Zarządzenie to bowiem ma charakter

---

¹⁹ KALISZ, T.: Sędziowski nadzór penitencjarny. Polski model nadzoru i kontroli nad legalnością i prawidłowością wykonywania środków o charakterze izolacyjnym. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2010, s. 229–230.

ogólny i abstrakcyjny. Z tego też powodu nie może zostać uchylone przez dyrektora generalnego czy też dyrektora okręgowego Służby Więziennej na podstawie art. 78 § 2 k.k.w., jak również nie podlega ono zaskarżeniu w trybie art. 7 k.k.w. przez samego skazanego²⁰.

Dyrektorzy więzień i aresztów śledczych, korzystając z kompetencji zawartych w art. 13 ust. 1, ust. 2, pkt 2, ust. 3 Ustawy z dnia 9 kwietnia 2020 r. o Służbie Więziennej²¹, podejmowali decyzje na podstawie § 1 Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 12 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego²² i Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii²³. Kierowali się przy tym koniecznością podjęcia działań zapobiegawczych w celu unieszkodliwienia źródeł zakażenia i przecięcia dróg szerzenia się choroby zakaźnej wywoływanej przez wirusa SARS-CoV-2.

Czas ograniczeń obowiązujących podczas trwania pandemii, czyli od 20 marca do końca czerwca 2020 r., można podzielić na dwa okresy. W pierwszym obowiązywał całkowity zakaz udzielania w zakładach karnych posług religijnych przez duchownych, a w drugim znoszono to ograniczenie. Ma on charakter jednostkowy i dotyczy poszczególnych więzień oraz aresztach śledczych.

Dyrektor aresztu Śledczego w Białymstoku wydał pierwsze tego rodzaju zarządzenie 17 marca 2020 r. Na jego mocy wstrzymuje się odprawianie nabożeństw i udzielanie posług religijnych²⁴.

---

²⁰ DĄBKIEWICZ, K.: Kodeks karny wykonawczy. Komentarz. Wydanie 4. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2018.

²¹ Dz.U. z 2019 r. poz. 1427 ze zm.

²² Dz.U. z 2020 r. poz. 433 ze zm.

²³ Dz.U. z 2020 r. poz. 491.

²⁴ <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/areszt-sledczy-w-bialymstoku-wazny-komunikat> (dostęp: 20.06.2020).

Podobnej treści zarządzenia wydali wszyscy dyrektorzy więzień w aresztach śledczych w Polsce. Zarządzenie ograniczające odprawianie nabożeństw i udzielanie posług religijnych osadzonym przedłużane było zgodnie z procedurą zawartą w art. 247 § 2 k.k.w. Pierwsze zmiany pozwalające na udzielanie posług religijnych wprowadzono w areszcie śledczym w Lublinie. Tam ograniczenie to obowiązywało do 20 kwietnia 2020 r. Kolejne zarządzenie dyrektora nr 143/2020 z dnia 20 kwietnia 2020 r. już tego ograniczenia nie zawierało²⁵.

5. PODSUMOWANIE

Podczas pandemii SARS-CoV-2 wprowadzono szczególne zasady dotyczące korzystania z wolności religijnej w miejscach pozbawienia wolności. Konstytucyjne prawa zawarte w art. 31 ust. 1 i art. 53 Konstytucji wskazują, że wolność religijna należy do podstawowych praw człowieka. Może być ona ograniczona tylko w szczególnych warunkach i to na drodze ustawowej, która określi rodzaj i sposób jej ograniczenia. W praktyce polska władza wykonawcza ograniczyła wolność religijną w ośrodkach penitencjarnych nie poprzez realizację zadań ujętych w normach prawnych mających zastosowanie podczas epidemii, ale opierając się na niższych aktach normatywnych.

Prawo skazanego do wykonywania praktyk religijnych w zakładzie karnym określone zostało w art. 106 k.k.w. Zawiera on katalog czynności, które mają charakter podmiotowy

---

²⁵ Zarządzenie nr 128/2020 Dyrektora Aresztu Śledczego w Lublinie z dnia 6 kwietnia 2020 r., <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/areszt-sledczy-w-lublinie-komunikat2> (dostęp: 28.04.2020). Ograniczenia tego nie było w zarządzeniu nr 143/2020 Dyrektora Aresztu Śledczego w Lublinie z dnia 20 kwietnia 2020 r., <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/areszt-sledczy-w-lublinie-komunikat.3> (dostęp: 20.06.2020).

i wykonywane są tylko przez samą osobę osadzoną. Należą do nich m.in. wykonywanie indywidualnych praktyk religijnych, posiadanie książek, czasopism i przedmiotów o charakterze religijnym, słuchanie nabożeństw transmitowanych przez środki masowego przekazu. Te czynności nie zostały ograniczone. Wprowadzone zakazy sprawiły, że duchowni nie mogli przebywać w więzieniu i areszcie śledczym, a zatem uniemożliwiały odprawianie nabożeństw i udzielanie posług religijnych, czyli tych praktyk, w przypadku których potrzebna była fizyczna obecność duchownego. W tym zakresie nastąpiło ograniczenie wolności religijnej więźniów. Konkludując, należy stwierdzić, że zastosowane przepisy częściowo ograniczyły wolność religijną osób osadzonych.

BIBLIOGRAFIA:

- DĄBKIEWICZ, K., Kodeks karny wykonawczy. Komentarz. Wydanie 4. LEX. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2018, s. 916. ISBN 978-83-8128-627-5.
- KALISZ, T.: Sędziowski nadzór penitencjarny. Polski model nadzoru i kontroli nad legalnością i prawidłowością wykonywania środków o charakterze izolacyjnym. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2010, s. 510. ISBN 978-83-2293-143-1.
- KOMADOWSKA, A.: Prawo skazanego do korzystania z wolności religijnej a zasada humanitaryzmu. W: Nikołajew, J., Walczuk, K. (red.), Wolność sumienia i religii osób pozbawionych wolności. Aspekty prawne i praktyczne, Warszawa/Siedlce: Wydawnictwo Diecezji Siedleckiej Unitas, 2016, s. 488. ISBN 978-83-65414-04-5.
- MELER, S.: Prawo więźniów do wolności religijnej. W: Przegląd Więziennictwa Polskiego, 2003, nr 38–39.
- NIKOŁAJEW, J.: Wolność sumienia i religii skazanych i tymczasowo aresztowanych. Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski, 2012, s. 262. ISBN 978-83-7702-350-1.

OLSZÓWKA, M.: Objasnienia do art. 25 Konstytucji RP. W: Safjan M., Bosek L. (red.), Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86, Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck, 2016, s. 1952. ISBN 978-83-255-7365-2.

Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z 26 kwietnia 1995 r., K 11/94, OTK ZU 1995, poz. 12, pkt III.2.

RÓŻAŃSKI, M.: Kapelan więzienny. Prawne podstawy duszpasterzowania. W: Nikołajew, J., Walczuk, K. (red.), Wolność sumienia i religii osób pozbawionych wolności. Aspekty prawne i praktyczne. Warszawa/Siedlce: Wydawnictwo Diecezji Siedleckiej Unitas, 2016, s. 488. ISBN 978-83-65414-04-5.

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego (Dz.U. z 2020 r. poz. 433 ze zm.).

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz.U. z 2020 r. poz. 491).

SZCZYGIĘŁ, D.G.: Kształtowanie się prawa skazanych do korzystania z wolności religijnej. W: Rzepliński, A., Rzeplińska, I., Niełacznna, M., Wiktorowska, P. (red.), Pozbawienie wolności – funkcje i koszty. Księga Jubileuszowa profesora Teodora Szymanowskiego. Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 2013, s. 1268. ISBN 978-83-264-4224-7.

SZYMANEK, J.: Wolność sumienia i wyznania w Konstytucji RP. W: Przegląd Sejmowy, 2006, nr 2.

Akty prawne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U z 2009 r. Nr 114, poz. 946).

Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej (Dz.U. z 2017 r. poz. 1897).

Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym (Dz.U. z 2017 r. poz. 1928).

Ustawa z dnia 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U z 2017 r. poz. 1932).

Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi (Dz.U. z 2019 r. poz. 1239 i 1495 oraz z 2020 r. poz. 284 i 322).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 523, 568).

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 28 czerwca 2017 r., P 63/14, OTK ZU A/2017, poz. 55, pkt III.5.2.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 26 czerwca 2019 r., K 16/17, OTK ZU A/2019, poz. 49, pkt III.3.2.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 10 grudnia 2014 r., K 52/13, pkt III.5.2.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 17 stycznia 2019 r., K 1/18, OTK ZU A/2019, poz. 6, pkt III.2.4.1.3.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 25 lipca 2006 r., P 24/05, OTK ZU 7A/2006, poz. 87, pkt III.2.

Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 7 października 2015 r., K 12/14, pkt III.4.1.1.

Zarządzenie nr 128/2020 Dyrektora Aresztu Śledczego w Lublinie z dnia 6 kwietnia 2020 r.

Zarządzenie nr 143/2020 Dyrektora Aresztu Śledczego w Lublinie z dnia 20 kwietnia 2020 r.